

הרב חיים רפופורט

רב ומו"ץ – לונדון, אנגליה

במעלת הקבורה בארץ ישראל

שיטת הרמב"ם בזה, ושקו"ט בשו"ת דברי יואל

ביאור הלשון "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה"

א. איתא במס' כתובות (קיא, ע"א): אמר רב ענן, כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח, כתיב הכא (שמות כ, כא) 'מזבח אדמה תעשה לי', וכתיב התם (דברים לב, מג) 'וכפר אדמתו עמו'. עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל, נח נפשי' בחוץ לארץ, אתו אמרו לי' לרבי אלעזר, אמר, אנת עולא 'על אדמה טמאה תמות'. אמרו לו, ארונו בא. אמר להם, אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה".

ובירושלמי מס' כלאים (פ"ט ה"ג) איתא: "רבי אבא בר זמינא אמר רבי חלבו ורבי חמא בר חנינא, חד אמר, מת שם ונקבר שם יש בידו שתיים, מת שם ונקבר כאן יש בידו אחת, וחרנה אמר, קבורה שבכאן מכפרת על מיתה שלהן. . עולא נחותא הוה אידמך תמן, שרי בכי. אמרין לי', מה לך בכי, אנן מסקינן לך לארעא דישאל, אמר לון ומה הנייה לי אנא מובד מרגליתי גו ארעא מסאבתא, לא דומה הפולטה בחיק אמו לפולטה בחיק נכרי. . רבי בר קיריא ורבי לעזר הוון מטיילין באיסטריין, ראו ארונות שהיו באין מחוצה לארץ לארץ, אמר רבי בר קיריא לרבי לעזר, מה הועילו, אלו אני קורא עליהם (מש"נ בירמי' ב, ז) 'ונחלתי שמתם לתועבה' **בחייכם**, 'ותבואו ותטמאו את ארצי', **במיתתכם**. אמר לי', כיון שהן מגיעין לארץ ישראל הן נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונו, דכתיב, וכפר אדמתו עמו".

והנה הרמב"ם (הל' מלכים פ"ה ה"א) כתב: אמרו חכמים, כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין. . אפילו הלך בה ארבע אמות, זוכה לחיי העולם הבא. **וכן** הקבור בה נתכפר לו, וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה, שנאמר (דברים לב, מג) 'וכפר אדמתו עמו'. . ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו. ואעפ"כ גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם, **צא** ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק. עכ"ל הרמב"ם¹.

הרי שפסק הרמב"ם: (א) כשיטת רב ענן (בש"ס בבלי) ורבי אלעזר (בתלמוד ירושלמי), דאפילו אם לא נקלט בארץ ישראל מחיים, כיון שנקבר בה ה"ה מתכפר (וכמ"ד בירושלמי ד"קבורה שבכאן מכפרת על מיתה שלהן"), (וב) כשיטת עולא (ירושלמי שם) ורבי אלעזר (בבלי שם), דאעפ"כ "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה" **ונדלא** כסברת רב קיריא (ירושלמי שם) דעל אלו המובאים לארץ ישראל במוותם נאמר 'ותבואו ותטמאו את ארצי', וכמ"ד (שם) ונקבר שם יש בידו שתיים ואין סתירה בין פסק אחד למשנהו, וכמבואר

1 מה שלא הביא הרמב"ם טעם נוסף להשתדל להקבר בארץ ישראל, כדי להנצל מגלגול מחילות (וכמבואר בסוגיא דכתובות שם), י"ל דהוא ע"פ מ"ש הרמב"ם לקמן (הל' מלכים פ"ב ה"ב): "וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. . ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו". ועאכ"כ בנידון דידן (תחיית המתים). וד"ל.

להדיא בשו"ת מהרשד"ם (יו"ד סי' רג) דמה שאמר רבי אלעזר "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה משמע דדוקא הוא ש'אינו דומה', אבל מכל מקום **מעלה וזכות יש**, אע"פ שאינו **כל כך** כמו המת בארץ, וכמו שנראה בפירוש מדבריו [של רבי אלעזר עצמו] . . מן הירושלמי" שאמר "כיון שהן מגיעין לארץ ישראל הן נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונן" ומתכפר להם.

וכ"מ בספר הכוזרי (מאמר ב) שכתב בזה"ל: "ואמרו 'כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח', ומשבחים מי שמת בה יותר ממי שנשוא אל' מת, **ממה שאמרו** 'אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה'".

אבל בשו"ת דברי יואל (להאדמו"ר מסטמ"ר זצ"ל) ח"א (ברוקלין תשמ"ב) סי' פה אות י (עמ' רפא) הציע דבר חדש, והוא, דממה שאמר רבי אלעזר "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה" – הי' "נראה דעכ"פ איסורא ליכא [למתי חו"ל להקבר בא"י], דאי הוי איסורא, לא שייך לומר הלשון 'אינו דומה', כי הוא ממש שני הפכים, דמחיים הוי **מצוה** ולאחר מיתה אית בי' **איסורא** ד'ותבואו ותטמאו את ארצי'", אבל עדיין "אין לנו הכרעה ברורה מלשון 'אינו דומה' אם ישנה איו **מעלה** בקבורה בארץ ישראל למי שמת בחו"ל, דמצד אחד ייש לומר דיש קצת טובה גם בלאחר מיתה אלא שאינו דומה כמו הטובה שיש במחיים", ומצד שני אפשר לומר גם כן דכוונתם שאין לו דמיון כלל, ומשום הכי אין בו עוד שום תועלת כלל".

וכתב שמלשון הרמב"ם הל' מלכים (הנ"ל) "משמע שדעת הרמב"ם ז"ל שיותר נראה לפרש בלשון הש"ס **שאיין בו שום תועלת**, דאי הוה סובר שיש ראי' מהש"ס שיש בזה איזה תועלת לא שייך לומר אח"כ 'אעפ"כ גדולי החכמים וכו'', דאדרבה, היא הנותנת בשביל שנראה כן מהש"ס צריך לעשות כן, ולשון 'אעפ"כ' היא **הוראה ברורה** שכוונתו ז"ל שאף שלא נראה כן מדברי הש"ס, יש ראי' מגדולי החכמים ומיעקב ויוסף, ובאמת אילו הי' ראי' מהש"ס אין צורך לראיות אחרות". [וצע"ק שלא הזכיר הדברי יואל את דברי הכוזרי והמהרשד"ם (הנ"ל) דפליג עליהו, בדרך אפשר עכ"פ, בביאור לשון הש"ס].

ולפענ"ד דבריו קשים להולמם, ומכמה טעמים:

(א) בעל המימרא בבבלי (כתובות שם) "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה" ה"ה רבי אלעזר, והוא הוא שענה את רבי בר קריא (בירושלמי כלאים שם) ואמר "כיון שהן מגיעין לא"י . . כתיב 'וכפר אדמתו עמו'", ואם כן ברור הדבר שבמאמרו בבבלי לא כיוון לבטל כליל את מעלת הקבורה בא"י למי שלא קלטתו הארץ מחיים.

(ב) לפי הצעת הדברי יואל צריכים לומר דשיעור דברי הרמב"ם כך הוא: אמרו בגמרא ש"הקבור בה" בכה"ג שקלטתו א"י מחיים 'נתכפר לו, וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה כו'", אבל זה אינו אלא במי שהי' דר בה בחייו, אבל על מי שלא דר בארץ ישראל מחיים, עליו אמרו בגמרא "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מותו", ומזה הלשון הי' נראה שאין 'שום תועלת' בקבורתו בארץ, אבל "אף על פי כן", גדולי החכמים היו מולידים מתיחה לשם, ומזה נראה שיש תועלת, גם למי שלא נקלט בארץ בחייו, שיקבר בא"י, וע"כ צ"ל שלשון הגמרא **אינו דומה** קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה אין פירוש שאין בהולכתו שום תועלת, ועד"ז יש להוכיח ממעשה אבות: "צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק".

אבל הרי לכאורה ברור הדבר דכאשר הרמב"ם כותב איזה דין או משפט (מבלי להקדים

לזה "אמרו חכמים [מפי השמועה] וכיו"ב), אע"פ שהלשון לקוחה מדברי חז"ל, כוונתו בזה היא להציע את ההלכה באופן שהיא מובנת מצד עצמה, ומה שבחר להשתמש בלשון חכמים ה"ה מפני שדבריהם בנידון זה מובנים בפשיטות, וכמדומני שלא מצינו בכל ספר היד, שיתפוס הרמב"ם לשון חז"ל דוקא בכה"ג שמשמעותה ה"ה הפוכה מכוונתם האמיתית, ואח"כ יחזור לפרש דבריהם באופן אחר על יסוד ראיות ממק"א, שהרי כתב את חיברו "בלשון ברורה ודרך קצרה . . בלא קושיא ולא פירוק . . אלא דברים ברורים" (לשון הרמב"ם בהקדמתו לס' היד), ולא בסגנון מעורפל ומסובך. ואם כן, הרי:

(ג) נוסף ע"ז שכמדומני ברוב המקומות אם לא כולם פירוש הלשון "אינו דומה" הוא שיש מעלה או תכונה מסויימת בשני הדברים ומ"מ אין המעלה או התכונה שוה בשניהם, הרי בס' יד החזקה ברור שהלשון "אינו דומה כו" מורה ע"ז דיש בשני הדברים תכונה מסויימת אלא שאין שניהם שווים במדת התכונה, וכמובן ממ"ש הרמב"ם: (א) בהל' בית הבחירה (פ"ח ה"א – ע"פ ספרי זוטא במדבר יח, ד): **"אינו דומה** פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין"; ועד"ז (ב) בהל' גזילה ואבדה (פי"ב הי"ג): **"אינו דומה** שומר אחת לשומר שתיים"; (ג) בהל' חובל ומזיק (פ"ג ה"א): **"הכל לפי המבייש והמתבייש, אינו דומה** מתבייש מן הקטן למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל בשתו מרובה"; (ד) שם (ה"ד): **"המבייש את הקטן אם כשמכלימין אותו נכלם חייב . . ומ"מ אינו דומה** המבייש את הקטן למבייש את הגדול ולא המבייש את העבד למבייש בן חורין ולא מבייש חרש למבייש פקח"; (ה) שם (פ"ה ה"ט): **"אינו דומה** מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו אבל חובל בחבירו אף על פי שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו"; (ו) בהל' רוצח ושמירת הנפש (פ"ג ה"ב): **"אינו דומה** זורק אבן בחבירו ברחוק שתי אמות לזורק בו ברחוק עשר שברחוק עשר יחי' כזה יתר, ואינו דומה זורק ברחוק עשר לזורק ברחוק מאה שברחוק המקום ביותר יתמעט כח ההכיה"; (ז) שם (ה"ה): **"משערין כח המכה וכח הנהרג ומקום המכה, אינו דומה** דוחף חבירו באצבעו לבועט בו ברגלו בכל כחו, ואינו דומה מכהו על לבו למכהו על מתניו, ואינו דומה חלש המכה את הבריא החזק לבריא חזק המכה חלש או חולה"; (ח) בהל' מלוה ולוה פכ"ז ה"ט: **"שטר הבא הוא ועדיו על המזק כשר, ואם תאמר מוחק וחוזר ומוחק, אינו דומה** מי שנמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים".

הרואה יראה, שבכל המקומות הנזכרים פשוט דאע"פ ששני הדברים או שני האופנים אינם דומים זל"ז במדת מעלותיהם או חסרונותיהם וכיו"ב, מ"מ לא נקט הרמב"ם הלשון "אינו דומה" אלא בכה"ג שלשני הדברים והאופנים יש מעלה מסויימת או חסרון מסויים במדת מה [וכבדוגמא הראשונה הנ"ל **"אינו דומה** פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין", דפשוט שגם פלטרין שאין עליו שומרין יש בו מעלת פלטרין אלא שאינו דומה לפלטרין שיש עליו שומרין]. ואם כן, הרי מסתבר לומר שכן הוא בענינו, דמ"ש הרמב"ם "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו" מורה בעליל שישנה מעלה גם ב"קולטתו אחר מותו".

(ד) ועפ"ז פשוט דמה שהוסיף אח"כ הרמב"ם "אעפ"כ גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם" לא בא בזה להוכיח מה כיוונו חז"ל באמת באמרם "אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתתו" (כי לשון זה אינו משתמע לתרי אנפי וכמשנ"ת), אלא להורות בא או להדגיש שלא תאמר דכיון שמעלת הקבורה בארץ בכה"ג שלא קלטתו מחיים ה"ה פחותה ומשום מעלה זו אין הדבר כדאי (כ"כ) לדחות הקבורה או להשתדל ולהוציא הוצאות על הקבורה

בארץ ישראל, ע"כ כתב הרמב"ם דאעפ"כ, גדולי החכמים, ואבוהון דכולהו יעקב אבינו ויוסף הצדיק, היו מעריכים מעלה זו וממעשיהם אנו למדים שכדאי ההשתדלות ודחיית הקבורה כדי שהקבורה תהי' בארץ המכפרת.

"גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם": הוראה לרבים או ליחירי סגולה

ב. עוד כתב הדברי יואל (בתשובתו הנ"ל): "בעיקר הדבר לא כתב הרמב"ם ז"ל שצריך כאו"א, מי שיכולת בידו לעשות כן, כדרכו בכל מקום לכתוב הוראה ברורה כדת מה לעשות, אלא הודיע לנו שגדולי החכמים היו עושין כן, ובזה עדיין אנחנו לא נדע מה נעשה, כי אולי לאו כל אדם יוכל לדמות עצמו לגדולי החכמים שהרי מבואר בירושלמי הטעם שחלק רבי אלעזר על רבי שסבר דאית בי' איסורא, בשביל שאדמת ארץ ישראל מכפר מודכתיב 'וכפר אדמתו עמו'", ואם כן, לא מיבעי ברשעים שבחו"ל שמתו, שבוודאי אסור להביאם לארץ, אלא גם "בסתם בני אדם, אף שיש להם חזקת כשרות" יש להסתפק אם להביאם או לא, "כיון שמהגמרא לא מוכח מידי, אלא ממה שעשו גדולי החכמים ומיעקב ויוסף, וכיון שכל ענין זה תלוי בהך כפרה דכתיב בקרא 'וכפר אדמתו עמו' וע"כ דלאו כללא הוא דלא נתבאר הגבול בכפרה זו, ובארבעה חילוקי כפרה . . . שבכולהו כתיב כפרה בקרא וביארו לנו חז"ל בכאו"א מהם על מה הוא מכפר, ובכפרה זו דאדמת א"י הדברים סתומים ואין אתנו יודע עד מה, והרמב"ם ז"ל לא כתב שהי' מנהג בישראל להביא מתייהם לשם, שאז בוודאי היו למדין מהמנהג, כי מנהג ישראל תורה הוא, ומנהג עוקר הלכה, אבל לא כתב אלא מ'גדולי החכמים' ומשמע שלא נתפשט המנהג הזה בסתם אלא שהי' מגדולי החכמים שעשו כן, ואם כן אפשר שאין ללמוד מזה לכל אדם, וסתם בני אדם שאין דרכם להתבונן במעשיהם והאדם יראה לעינים והי' יראה ללבב, וגם האדם בעצמו אינו שם על לב ואינו זוכר כל הנשכחות מי יודע אם לא עשה באיזה פעם עבירה חמורה ר"ל שאין מועיל לזה קבורת א"י ובטל הטעם שאמר רבי אלעזר בירושלמי, וגם הוא מודה שאסור ובפני משה שם על הירושלמי כתב שהי' מכיר אותן שהובאו בהארונות וכיון שהי' מכיר אותם ידע בהם אם ראויים לכפרה זו, ובגמ' בכתובות מייירי מעולא שהי' מגדולי האמוראים ז"ל, ואם כן בסתם בני אדם לא שמענו מאומה. עכ"ל הדברי יואל.

וגם דבריו אלו אינם מובנים לידי ולדכוותי:

(א) דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ובתשובותיו (שו"ת הרמב"ם סי' קטז) נשאל הרמב"ם: "יורינו הדרתו ג"כ בדבר אחד מישראל, (שהיו) לו אם ואב, שהשתוקקו (כמה) פעמים בחייהם . . . להקבר בא"י או שעצמותיהם תובלנה אלי' אחרי מותם ותיקברנה (שם), וסייע אלקים לאחד מבניהם, על אף גודל עוניו ודלותו, ונסתייע באיש שהוליכו אל ירושלים ולקח עמו עצמות הוריו וקברן קרוב לירושלים. היש לגנותו על פי הדין והאם עשה בזה מצוה או עבירה", והשיב הרמב"ם בקצרה: "מה שעשה הוא טוב מאד וכן עשו גדולי חכמי ישראל". הרי ברור מללו שמה שעשו גדולי חכמי ישראל ה"ה הוראה לרבים ולדורות.

(ב) ומ"ש הדברי יואל דכיון שכתב הרמב"ם "גדולי החכמים היו מוליכים את מתייהם לשם", יש לומר שאין זו הנהגה הראוי' לכל אדם כי "לאו כל אדם יוכל לדמות עצמו לגדולי החכמים", הנה ממקומות אחרים שהביא הרמב"ם מעשה רב מ'גדולי החכמים' או מגדולי

'חכמי ישראל' הי' נראה שכוונתו בזה ובכיו"ב להורות שזוהי הנהגה טובה לכאור"א, צא ולמד ממ"ש הרמב"ם: (א) בהל' תלמוד תורה פ"א ה"ח וה"ט: "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהי' זקן גדול שתשש כחו, אפילו הי' עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה. גדולי חכמי ישראל היו מהן חוטבי עצים ומהן שואבי מים ומהן סומים, ואף על פי כן היו עוסקין בתלמוד תורה ביום ובלילה, והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו". (ב) בהל' תפלה פ"ד ה"ט: "המתפלל ומצא צואה במקומו הואיל וחטא מפני שלא בדק עד שלא התפלל חוזר ומתפלל במקום טהור, הי' עומד בתפלה ומצא צואה כנגדו אם יכול להלך לפניו כדי שיורקנה לאחוריו ארבע אמות, יהלך ואם לאו יסלקנה לצדדין, ואם אינו יכול יפסיק. גדולי החכמים לא היו מתפללים בבית שיש בו שכר ולא בבית שיש בו מורייס בעת עפושו מפני שריחו רע אע"פ שהמקום טהור". (ג) בהל' שבת פ"ל ה": "אע"פ שהי' אדם חשוב ביותר, ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית, חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו. חכמים הראשונים, מהם מי שהי' מפצל העצים לבשל בהן, ומהן מי שהי' מבשל או מולח בשר או גודל פתילות או מדליק נרות, ומהן מי שהי' יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה אע"פ שאין דרכו בכך, וכל המרבה בדבר זה הרי זה משובח". (ד) בהל' איסורי ביאה פכ"ב ה"כ: "לפיכך ראוי לו לאדם לכוף יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן, ויזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול, גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהרו בי מפני בתי הזהרו בי מפני כלתי, כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן הייחוד". (ה) בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ב: אף על פי שהיא מותרת, גדולי החכמים לא היו אוכלין מבהמה שממהרין ושוחטין אותה כדי שלא תמות ואף על פי שפרכסה בסוף שחיטה, ודבר זה אין בו איסור אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה הרי זה משובח. (ו) ברמב"ם הל' מתנות עניים פ"ה ה"ט: פחות מזה שידע הנותן למי יתן ולא ידע העני ממי לקח, כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר ומשליכין המעות בפתחי העניים, וכזה ראוי לעשות ומעלה טובה היא אם אין הממונין בצדקה נוהגין כשורה. (ז) שם ה"י: פחות מזה שידע העני ממי נטל ולא ידע הנותן, כגון גדולי החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהן ומפשילין לאחוריהן ובאין העניים ונוטלין כדי שלא יהי' להן בושה. (ח) שם ה"ט: גדולי החכמים היו נותנין פרוטה לעני קודם כל תפלה ואחר כך מתפללין שנאמר אני בצדק אחזה פניך. (ט) שם ה"ח: לעולם ידחוק אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור, וכן צוו חכמים ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, ואפילו היה חכם ומכובד והעני יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוולת ולא יצטרך לבריות, מוטב לפשוט עור בהמות נבלות ולא יאמר לעם חכם גדול אני כהן אני פרנסוני, ובכך צוו חכמים, גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים ונושאי הקורות ושואבי מים לגנות ועושי הברזל והפחמים ולא שאלו מן הצבור ולא קיבלו מהם כשנתנו להם. (י) ה"ד הל' עבדים פ"ט ה"ח: "מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך, ואע"פ שהדין כך, מדת חסידות ודרכי חכמה שיהי' אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו ויאכילו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה. חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון בהמות והעבדים לסעודת עצמן, הרי הוא אומר כעני עבדים אל יד אדוניהם כעני שפחה אל יד גבירתה, וכן לא יבזהו ביד ולא בדברים לעבדות מסרן הכתוב לא לבושה,

ולא ירבה עליו צעקה וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכונונו ברחם אחד. (יא) ה' סנהדרין פ"ג ה"י: כך ה' דרך חכמים הראשונים בורחין מלהתמנות, ודוחקין עצמן הרבה שלא ישבו בדין עד שידעו שאין שם ראוי כמותם ושם ימנעו מן הדין תקלקל השורה, אעפ"כ לא היו יושבין בדין אלא עד שמכבידין עליהם את העם והזקנים ופוצרים בהן. (יב) ה' מלכים פ"ה ה"י: גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל ומנשקין אבני' ומתגלגלין על עפרה, וכן הוא אומר (תהלים קב, טו) כי רצו עבדיך את אבני' ואת עפרה יחוננו.

ובמקום שאין הדבר כן, וההנהגה הטובה שמציע הרמב"ם אינה נחלת הכלל ורק יחידי סגולה ראויים לה, פירש הרמב"ם ולא סתם, וכמ"ש בהל' לולב פ"ח ה"ד, בענין השמחה היתירה שהיתה נהוגה בביהמ"ק בחג הסוכות, ש"לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה. . . אבל כל העם. . . באין לראות ולשמוע". ובסוף ספר המדע (הל' תשובה פ"י ה"ד), בענין עבודה לשמה, כתב לאמר: "וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבוגי תלמידיהם ומשכיליהם ביחוד אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב וכו' אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר עבדו מאהבה".

(ג) אעפ"כ שאין ראי' לדבר מ"מ סימן לדבר נראה גם מסיום דברי הרמב"ם בהלכה זו, שהרי כתב: "צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק". והנה רק במקומות ספורים בס' היד נקט הרמב"ם ביטוי וסגנון זה, ובכולם ברור שלא על הנהגה הראוי' ליחידיים דיבר, אלא על הכלל כולו יצא ללמד, והדוגמא שהביא ה"ה כבנין אב שממנו נמצו למדים לכל אחד ואחד.²

ע"פ כל הנ"ל ה' נ"ל ששיטת הרמב"ם היא, כשיטת הטושו"ע ונו"כ (יו"ד סי' שסג ס"א) ושאר פוסקים שהקבורה בארץ ישראל הרי היא דבר גדול ומועיל לכאנ"א, ואפילו אינם חכמים ונבונים וכו', ענין גדול הוא להוביל את מתיהם לארץ ישראל ושם יקברו, ויקויים בהם מה שנאמר וכפר אדמתו עמו.

2 ואלו הם ההלכות שבהן סיים הרמב"ם ב'צא ולמד': (א) הל' דעות פ"ז ה"א: "המרגל בחבירו עובר בל"ת, שנאמר 'לא תלך רכיל בעמיק', ואעפ"כ שאין לוקין על דבר זה, עון גדול הוא וגורם להרוג נפשות רבות מישראל, לכן נסמך לו 'ולא תעמוד על דם רעך', צא ולמד מה אירע לדואג האדומי". (ב) הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ח: ומפני זה אמרו חכמים קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל, וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו, צא ולמד מה אירע במדבר במעשה העגל ובקברות התאווה וכן רוב הנסיונות האספסוף היו בהן תחלה. (ג) הל' גזילה ואברה פ"א ה"א: "התאווה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גול, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גול שנאמר 'וחמדו בתים וגזול', ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממנו או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות". (ד) הל' רצח פ"ד ה"ט: "אעפ"כ שיש עונות חמורין משפיכות דמים אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים, אפילו ע"ז ואין צריך לומר עריות או חילול שבת אינן כשפיכות דמים, שאלו העונות הן מעבירות שבין אדם להקב"ה אבל שפיכות דמים מעבירות שבינו לבין חבירו. . . צא ולמד מאחאב עובד ע"ז שהרי נאמר בו 'רק לא ה' כאחאב' וכשנסדרו עונותיו והכיותיו לפני אלקי הרוחות, לא נמצא עון שחייבו כלי', ולא ה' שם דבר אחר ששקול כנגדו אלא דמי נבות, שנאמר 'ותצא הרוח ותעמוד לפני ה' - זו רוח נבות' ונאמר 'לה תפתה וגם תוכל', והרי הוא הרשע לא הרג בידו אלא סיבב, קל וחומר להורג בידו". (ה) הל' סנהדרין פכ"ה ה"ב: "הרי הוא אומר 'וצאצוא את שופטיכם', זו אוהרה לדיין שסיבול את הצבור 'כאשר ישא האומן את היונק', צא ולמד ממשה רבן של כל הנביאים, כיון ששלחו הקב"ה במצרים, ונאמר 'ויצום אל בני ישראל', אמרו מפי הקבלה שאמר להם למשה ולאהרן, על מנת שיהיו מקללים אתכם וסוקלין אתכם באבנים".